

БІЙ ПІД БАТУРИНОМ (ВЕРЕСЕНЬ 1941 р.) У ВИСВІТЛЕННІ НІМЕЦЬКОГО ІСТОРИКА

Історія Другої світової війни багатьом відома в загальних рисах. Але, оскільки інформація про неї давалася дозовано і під уважним поглядом компартійних цензорів, то була дуже викривленою, однобічною, а часто й сфальсифікованою. Так, радянські читачі отримували спотворену й куцу інформацію про УПА, про трагедію Корюківки на Чернігівщині, поставки озброєння із США, провокації радянських підпільників (так за кількох офіцерів вбитих на Рівненщині Миколою Кузнецовим, який залишав на місці листівки УПА, гітлерівці розстріляли кілька тисяч українських вчителів, священників тощо), про «чорносвиточників», якими зокрема радянський генералітет загачував дніпрові води біля Києва, і т. д. Замовчували в радянській історіографії і «котли», влаштовані німцями під Києвом, Уманню, Харковом...; те, що літаками вивозили з них командування (маршала Будьонного з-під Києва, адмірала Октябрського (Іванова) з Севастополя і т. д.), залишаючи масу вояків на поталу завойовникам; той факт, що радянських вояків гнали в наступ часто беззбройними, на одного вбитого німецького солдата припадало десяток радянських... Замовчували й успіхи німецької зброї, а німців, особливо в сталінські часи, змальовували карикатурно. Можна навести кілька важливих прикладів. Усім відомі радянські аси в авіації і що рекордсменом радянської авіації є тричі Герой Радянського Союзу Іван Кожедуб, який збив 63 ворожих літаки. Далі йдуть О. Покришкін (59), О. Речкалов (58), а ще четверо подолали рубіж у 50 літаків. Але не всі знають ім'я кращого аса Люфтваффе Еріха Хартмана, який з листопада 1942 по травень 1945 р. збив 352 літаки, в т. ч. 7 американських. Г. Баркхорн збив 307 літаків, а бар'єр у понад 200 літаків пододало понад 10 німецьких пілотів. Ганс-Ульріх Рудель – «особистий ворог Сталіна» є абсолютним рекордсменом серед пілотів-бомбардувальників. Він здійснив 2530 бойових вильотів (найбільше, ніж хто інший у світі), знищив 519 радянських танків, потопив лінкор «Марат», збив 7 радянських винищувачів і два штурмовики ІЛ-2, знищив понад 1000 вантажівок та ін. Підводник Герой Радянського Союзу Олександр Марінеско потопив чотири ворожих транспорти і корабель «Вільгельм Густлофф», переповнений біженцями (половина з них – діти) і пораненими. Німецький підводник Гюнтер Прин прорвався на базу англійського флоту Скапа Флоу і потопив флагманський лінкор «Роял Оук». Його колега Отто Кремер 1940-1941 рр. потопив понад 45 кораблів загальним тоннажем понад 350 000 тонн (світовий рекорд). Радянський танкіст Герой Радянського Союзу Дмитро Лавриненко знищив 52 німецькі танки, але найкращі німецькі танкові аси Курт Кніспель та Міхаель Вітман (вони воювали в різних екіпажах) знищили відповідно 168 (світовий рекорд) та 138 танків. Цей список можна продовжувати. Зазначимо, що в радянській армії було більше танків, ніж у всіх європейських країн разом узятих. І серед них уже в 1941 р. були на озброєнні важкі «КВ» й середні танки «Т-34», в той час як у німців «тигри» з'явилися тільки у вересні 1942 р., а в більш-менш великій кількості вони стали застосовуватися влітку 1943 р. (під час Курської битви).

Відаючи належне героїзму радянських воїнів, не слід забувати, що їм протидіяв досвідчений і вмілий ворог, здатний на самопожертву..

Важливу роль у пізнанні цих сторінок минулого відіграють книги відомого німецького військового історика Франца Куровськи, понад десяток яких вийшло в російському перекладі на початку ХХІ ст. Особливо цей дослідник тяжіє до висвітлення історії танкових та моторизованих частин [1]. Автор звичайно використовує переважно німецькомовну джерельну базу, але й виявляє добру обізнаність з радянською історіо-

© **Мицик Юрій Андрійович** – доктор історичних наук, професор (м.Київ).

графією. Його книги написані в розрахунку на широку читацьку масу, тому позбавлені посилань, є дещо олітературеними. Вони читаються легко й цікаво, але, з іншого боку, не позбавлені помилкових тверджень або недомовок. Так, хотілося б знати: біля якого саме села йшов бій під Батурином? Куровський є досить об'єктивним і це робить його книги привабливими для українського читача. Тут нашу увагу привернув нарис про учасника бою під Батурином Германа Бікса (1914-1966 (?), хоча є й нарис про учасника боїв під Бахмачем Фрица Фесмана (1913-1944). Обидва вояки були нагороджені Рицарським Хрестом (Фесман ще й Дубовим листям до Рицарського Хреста). Бікс же на початку 1945 р. знищив за три тижні 75 (!) радянських танків, у т. ч. 16 (!) танків за один день...

З книги Куровського наводимо в скороченні невеликий уривок про бій під Батурином на початку вересня 1941 р.

Джерела та література:

1) Див. наприклад: Куровский Ф. Герои панцерваффе. – М., 2007; Куровский Ф. Немецкие танковые асы. – М., 2007; Куровский Ф. 500 танковых атак. – М., 2007. Є й його книги про авіацію: Куровский Ф. Черный крест и красная звезда. – М., 2011.

Герман Бікс

ОДИН ПРОТИ БАТАЛЬЙОНУ

Дощовим днем 6 вересня 1941 року моторизована піхота й танки 4-ї танкової дивізії під командуванням полковника Ебербаха зосередились у Коропі. Бойова група Ебербаха, в котру входили підрозділи 35-го танкового полку, 34-й мотоциклетний батальйон і підрозділи 49-го протитанкового артилерійського дивізіону і 103-го артилерійського полку, отримала завдання наступати через Карильське й Атюшу й форсувати ріку Сейм біля Батурина. Лівіше бойової групи через Алтинівку мав вести наступ 33-й моторизований полк, котрому було наказано підтримати переправу.

Бій розпочався з артилерійської дуелі на дистанції 800 метрів. Перша лінія оборони суперника простяглася по невисоких пагорках перед Карильським, була прорвана мотоциклістами й мотопіхотою 2-й батальйон 35-го танкового полку під командуванням майора фон Лаухерта ринув у цей прорив, наступаючи через Атюшу на Батурин. Але мотоциклісти й мотопіхота за танками рухатися не змогли – раптом глибоко за лінією оборони противника знову посилювся спротив. Танки просунулися вперед без супроводу. На шосе, яке вело до Батурина, вони зіткнулися з великою колоною ворожих колісних й гусеничних машин. Зав'язався бій.

(Унтерфельдфебель Бікс у складі групи з 6 танків досягнув верхівки пагорба. – Ю.М.) Перед ними було село. Раптом з боку хат, живоплоту й парканів блиснули спалахи пострілів. Бронейні снаряди з виттям понеслися до танків. Пролунало кілька важких ударів бронебійних снарядів у бік танка, який рухався справа від машини Бікса. Унтерфельдфебель побачив, як з башти танка зірвало командирську башту разом із командиром. Потім були підбиті друга й третя машини. Крізь тріск по радіо пролунав голос капітана Лекшата. «Назад, на інший бік пагорба!». Танки відступили. «Що тепер, командир?» – запитав наводчик, єфрейтор Краузе. «Без підтримки з повітря нам не пройти, – відповів Бікс. – Варто піднятися на вершину пагорба – й нас виявлять».

Рота Лекшата наступала на лівому фланзі батальйону. Pz-III, котрим командував унтер фельдфебель Бікс, був крайнім зліва. В цей момент оборонці села перенесли вогонь на правифлангові танки. Судячи з полум'я, яке виривалося з гарматних стволів, німецькі танки вели вогонь у відповідь. Бікс уважно дивився на місцевість перед ним. Його погляд затримався на балці, яка тяглася зліва просто до сільських городів. Бікс сказав: «Ми прослизнемо в село».

– Цим ми тільки погіршимо своє становище, – попередив унтер фельдфебель Фінк, радист.

– Вперед, Шварц. З'їжджай зі схилу і звертай у балку.

Механік-водій від'їхав назад, розвернув машину і в'їхав у балку. Танк зник з поля зору і рушив до села. Бікс напружено чекав, що противник відкриє вогонь, але нічого не відбулося. Швидше за все, радянські солдати, які тримали оборону, його просто не побачили. Коли танк вїхав у поле соняшників, Бікс підбадьорив свого механіка-водія: «Не зупиняйся, Шварц!».

Раптом два радянських солдати піднялися і кинулися тікати до села. Наводчик і механік-водій вигукнули майже одночасно:

- Протитанкова гармата попереду зліва!
- Просто на неї... швидше їдь мимо... не зупиняйся!

Бікс одразу зрозумів, що часу на постріл немає. Попереду з'явився високий дерев'яний паркан. Танк проломив його з сильним гуркотом. Потім машина сковзнула вбік і застигла на місці. Танк небезпечно хилився на бік і міг перекинутися. Знову механік-водій та наводчик вигукнули одночасно:

- Попереду на дорозі! Велика колона!
- Бікс теж побачив машини.
- Вирівняй танк, Шварц, і виїжджай на дорогу!

Єфрейтору вдалося вирівняти танк. Pz-III виїхав на дорогу, яка йшла через центр села. У кілометрі позаду батальйон намагався прорвати протитанкову оборону противника. Прорватися вдалось лише їхньому танку. «Тут ми далі не пройдемо», – відзначив Фінк, спостерігаючи за колоною противника. Герман Бікс знав, що повернутися назад вони не зможуть – позаду були радянські протитанкові гармати. Єдиний шанс – рухатися вперед. Озираючись, Бікс побачив, що і ззаду теж були ворожі машини. Фінк продовжував передавати по внутрішньому зв'язку нову й нову інформацію про цілі. Солдати вискакували з машин, намагаючись укритися в сільських хатах. Заторохотів радянський кулемет. Кулі пробили тонкий метал речового ящика, який був підвішений на задній стороні башти.

«Осколочно-фугасний ...вогнь по готовності!» – крикнув Бікс. Гримнув перший постріл танкової гармати. Гарматні снаряди били в радянські грузовики, перетворюючи їх у шматки понівеченого металу. За секунду їх охоплювало полум'я. Командир танка й унтерфельдфебель Фінк відкрили вогнь по колоні з двох танкових кулеметів, а заряджаючий пригинався кожного разу, коли лунав стукіт ворожих куль по броні. Запалали солом'яні стріхи хат. Густі хмари диму закривали Біксу огляд, але в той же час вони закривали танк, ховаючи його корму від очей противника. Море полум'я охопило ворожу колону. Із страшним гуркотом вибухнула вантажівка з боеприпасами. *(далі йде опис бою, говориться, що танк Бікса застряг серед радянської колони, знищив одну протитанкову гармату і просить допомоги. – Ю.М.)*

Бікс почув голос Лекшата: «Увага всім! Вперед!». Вони йшли! Їх товариші йшли, щоб визволити їх з важкого становища. [...] Самотній німецький танк дістався до дальнього кінця села. Вулицю перегороджувала пара возів. «Тримайтеся!» – попередив Шварц. З тріском і гуркотом Pz-III переїхав перший віз, давлячи його гусеницями. Віз перед ними вибухнув вогняною кулею. «Наїхали б ми на такий віз, навантажений мінами, то зустрілися б ми в раю», – прокричав заряджаючий Петерман крізь гуркіт пострілів та вибухів *(Лекшат просить по радіо визначити ракетами позицію танка Бікса. – Ю.М.)*. Бікс випустив дві сигнальні ракети [...]. Він вистрілив ще дві ракети [...].

Танк Бікса з'їхав з вулиці в городи, відкриваючи вогнь лише тоді, коли противник його виявляв. *(підмога затрималася, батальйон вів боротьбу з протитанковими гарматами. – Ю.М.)* Бікс і його товариші не знали, що мотопіхота й мотоциклісти теж вели наступ на село. Нарешті наблизився перший танк. Підїхав капітан Лекшат, і Бікс, відкривши люк, доповів йому про бій. Капітан хитав головою, дивлячись на розстріляні вантажівки і палаючі будинки. «Взагалі, я хотів тобі дати прочухана, Бікс. Але те, що я бачу, міняє справу».

Капітан доповів у батальйон, що все в порядку. Танки пішли назад тим же шляхом, яким прийшли. На іншій зупинці Бікс та його товариші довідалися, що піхота взяла 800 полонених і 60 неушкоджених машин. Було знищено 12 протитанкових і 16 важких гармат. Діючи з власної ініціативи, одинокий німецький танк знищив усю техніку і спорядження моторизованого батальйону.

Майор фон Лаухерт представив унтерфельдфебеля Бікса до Залізного Хреста 1-о класу. Весь екіпаж був нагороджений Залізними Хрестами 2-го класу. Бікс отримав нагороду 20 жовтня 1941 р. через двадцять днів після призначення ротним гауптфельдфебелем[...].

(Куровски Ф. Герои панцерваффе. – М., 2007. – С. 5-10)